

Arvi Altmäe: "Kõrgkooli lõpudiplom ei taga automaatselt "sooja" töökohta, vaid on ainult ametialase kiire tõusu eeldus."

Kõrgharidus massiharidusena

Arvi Altmäe
Tallinna Tehnikakõrgkooli rektor

Eesti on muutumas massilise kõrgharidusega maaks. Oma panuse sellesse annavad ka rakenduskõrgkoolid.

UNESCO 1998. aasta Pariisi konverentsi sõnum maailma rahvastele oli, et inimeste elukvaliteedi parandamise nimel peab kõrgharidus kujunema 21. sajandil massihariduseks. 1999. aastal kirjutati alla Bologna deklaratsioonile, mis on kooskõlas eelnimetatud otsusega ja suunatud kõrghariduse kättesaadavuse suurendamisele Euroopa Liidus.

Bologna deklaratsiooni põhimõtteid on Eestis üsna innukalt rakendama hakatud. Paljudel erialadel on õppeaeg lühenenud kolme aastani (bakalaureuse-tase) ja rohkem noori võetakse ülikoolidesse õppima. Kõrgharidus on hakanud Eestis muutuma massihariduseks. Suur osa kõrghariduse massihariduseks muutmisel on ka rakenduskõrgkoolidel.

Kuid sel teel on tekkinud ka probleeme, suurim neist see, et õppejõudude arv on kasvanud üliõpilaste arvust aeglasemalt ja õpperühmad on mõnelgi erialal liiga suured. See on toonud kaa-

sa teatud ringkondade vastuseisu uuele olukorrale, kus "iga mats" pääseb ülikooli.

Samas on mõned ringkonnad püüdnud uut olukorda ka oma majandushuvide teenistusse rakendada, püüdes korraldada asju nii, et "massid" asuksid õppima ainult ülikooli ja mitte kuhugi mujale. Üks viis endale üliõpilasi juurde saada on ülikoolist erinevate kõrgkoolide kvaliteedi avalik kahtluse alla seadmine.

Kahtluse alla seatakse isegi ülikoolidest erinevate kõrgkoolide nimetus – rakenduskõrgkool. Retooriliselt küsitakse, kes on "rakendusinsener"? Miks mitte lihtsalt "kõrgkool" ja lihtsalt "insener"? Ja kas klassikalise ülikoolihariduse omandanud inimene ei rakendugi tööturul? On pilkavas toonis räägitud rakendushambaarsti rakendumisest meie hammaste ravimisel. Kuid inimesed on väljendid "rakenduskõrgkool" ja "rakenduskõrgharidus" juba omaks võtnud

ning teavad, mille poolest see koolitüüp ja haridustase erineb klassikalisest ülikoolist. Nagu oleme ülikoolihariduses vastavalt Bologna deklaratsioonile omaks võtnud nn 3+2-süsteemi ning soovime unustada Napoleoni aegadest Euroopas juurdunud kahesuguste inseneride (nn loovinseneride ja tööstusinseneride) ettevalmistamise vajadust.

Kahtluse alla seatakse ka mõiste "binaarne kõrgharidussüsteem". Väidetakse, et Eestis ei ole binaarset süsteemi, ning jäetakse oma eitus avamata. Samal ajal loetakse nüüdses Euroopas rakenduskõrgharidust juba ammu samuti kõrghariduseks ja väljendiga "binaarne kõrgharidussüsteem" ei ole seal mingeid probleeme.

Lisaks püütakse rakenduskõrgkoolide ülikoolidest "madalamaks" teha sellega, et neile ei ole tahetud lubada magistriõpet – isegi põhimõtteliselt mitte. Rakenduskõrgkoolile polevat seda vaja,

sest Eesti on nii väike riik. Kas väiksus on veenev argument, kui nõuame rakenduskõrgkoolidelt, et nad tagaksid oma lõpetanutele igati kvaliteetse ettevalmistuse, ja kui magistriõpe on elukestva õppe loomulik osa?

Seega näeme mitmeid katseid eraldada klassikalist ülikooliharidust rakenduskõrgharidusest ja anda ülikooliharidusele kõrgem positsioon. On saavutatud ka teatavat edu. Näiteks on ametlike dokumente, kus on väidetud, et rakenduskõrgharidusega inimene ei tohi töötada tippspetsialistina, sest tal pole akadeemilist kõrgharidust. Kuna see väide on sümptomaatiline, tasub seda lähemalt analüüsida. Nimelt on ka selliseid dokumente, mis väidavad vastupidist. Näiteks 1988. aastal koostatud ISCO (*International Standard Classification of Occupations*), mille alusel koostati sotsiaalministeeriumis 1999. aastal "Ametite klassifikaator". Seal on esitatud alljärgnevad ametid ja nende seos haridustasemega: 1) seadusandjad ja juhid – eeldatav hariduse tase puudub; 2) tippspetsialistid – kõrg- ja rakenduskõrgharidus; 3) keskastme spetsialistid ja tehnikud – rakenduskõrgharidus, kutsekeskharidus; 4) kontori-ametnikud – põhi- ja kutsekeskharidus; 5) teenindustöötajad – põhi- ja kutsekeskharidus; 6) põllumajanduse oskustöölised – põhi- ja kutsekeskharidus; 7) käsi- ja oskustöölised – põhi- ja kutsekeskharidus; 8) operaatorid ja sõidukite juhid – põhi- ja kutsekeskharidus; 9) lihttöölised – kutsealane algharidus.

Nagu näeme, ei pea tippspetsialistil olema tingimata akadeemilist kõrgharidust, piisab rakenduskõrgharidusest, kui sinna juurde käib küllaldane töökogemus ja enesetäiendus. Teiste sõnadega – tippspetsialistiks saamine eeldab vähemalt kolmeaastase stuudiumiga omandatud kõrgharidust, mitte magistri- või doktorikraadi. Sel juhul on rakenduskõrgkoolis üsna perspektiivikas õppida.

Isegi kolmeaastast rakenduskõrgharidust eeldab see klassifikaator juhtivate töötajate puhul vaid kahel pearühmal: keskastme spetsialistidel ja tehnikutel ning tippspetsialistidel. Selle, missuguse haridustasemega inimese nad riigikogusse või kohalikku omavalitsusse valivad, otsustavad aga valijad.

Eestis ollakse nõukogude aja vaimus

Pärast kutsekeskhariduse omandamist peab inimesel olema võimalus omandada rakenduskõrgharidus ning miks mitte siirduda ka kraadiõppesse.

harjunud mõtlema, et akadeemilise kõrgkooli lõpudiplom peab garanteerima automaatselt selle omanikule tavalisest auväärsema ametikoha. Palka nõutakse Eestis juurde kõrghariduse, mitte suurema vastutuse alusel. Tegemist on akadeemilise ülikoolihariduse üleväärtustamisega.

Rahvusvaheliselt mõistetakse asja nii, et ametikoht määrab kvalifikatsiooni nõuded, mitte haridus ametikoha. Haridussüsteemi eri astmete läbimine on vaid kutsete omistamise ja ametikohale määramise eeldus, mitte põhjus. Kui vastutus on ametikohal suurem, nõutakse selle pidajalt ka kõrgemat haridust.

Ehk teisiti öeldes: lihtsa operaatorina töötav tehnikadoktor kuulub ISCO 8. pearühma ja saab selle rühma palka. Kuid tal on eeldused saada pärast vajalikku erialast töökogemust ja täienduskoolitust tippspetsialistiks. See põhimõte pole paljudele arusaadav ega lange kokku kutsenõukogude arusaamaga, kus kõrgkoolidiplomi kõrval hinnatakse väga kõrgelt ka praktilise töö kogemust ja täiendusõpet.

Näiteks tehnikavaldkonnas on inseneride kutsed jaotatud kolme rühma: insener (mitte rakendusinsener), diplominsener ja volitatud insener. Nende kõigi puhul on kutse saamise eeldus vähemalt kolmeaastase kõrgharidusõppekava omandamine. Kuid diplominseneriks ja volitatud inseneriks saamiseks tuleb omandada uusi teadmisi ja kogemusi töö käigus – alguses juhendatavana, seejärel iseseisva tulemusliku töötajana, mida täiendab pidev täienduskoolitus.

Nii on Tallinna Tehnikakõrgkooli (TTK) lõpetanul piisav haridustase, et saada Eestis diplominseneriks või volitatud inseneriks. TTK-s omandatud haridusest piisab ka euroinseneri nimetuse taotlemiseks. TTK õppekavad vastavad rahvusvahelistele nõuetele ning kui eelnevalt on tõestatud iseseisva insenerina töötamise võimekus ja läbitud täienduskoolitus nõutavas mahus, ei ole euroinseneriks saamisel takistusi.

Samalaadsed tõekspidamised esinevad merenduses ja lennunduses. Reeglina on rakenduskõrghariduse omanda-

Lennuduses võib tippspetsialistiks saada 1500 lennutundi lennanud piloot, kui tema pädevusnõuded (mitte doktorikraad) vastavad mitme piloodiga lennuki juhtimisele.

nud laevakaptenid ja tüürimehed keskastme spetsialistid väiksematel laevadel, pädevuste kasvades on neil võimalik aga taotleda 3000-tonniste ja suuremate laevade kapteniks saamist ning olla siis juba rahvusvaheliste normide alusel tippspetsialist. Lennuduses võib tippspetsialistiks saada 1500 lennutundi lennanud piloot, kui tema pädevusnõuded (mitte doktorikraad) vastavad mitme piloodiga lennuki juhtimisele.

Niisiis on 3–4-aastaste õppekavade alusel omandatav rakenduskõrgharidus piisav, et töötada spetsialistina, kutsealaste kogemuste ja teadmiste täiendamise kaudu võib saada kõrgemaid ametialaseid kutsekvalifikatsioone ning töötada tippspetsialistina.

1976. aastal koostas UNESCO ISCED76 (*International Standard Classification of Education*). Kõrgharidust pakkusid tollal põhiliselt akadeemilised ülikoolid. 1997. aastaks oli maailm kõrghariduse nõudluse osas niivõrd muutu-

nud, et tekkis vajadus viia ISCED muutustega vastavusse. Uues ISCED97-s klassifitseeriti kõrgharidus institutsionaalselt ülikoolideks ja ülikoolidevälis-teks kõrgkoolideks, meie mõistes rakenduskõrgkoolideks. Ülikoolid õpetasid 5A-tüüpi õppekava järgi ja rakenduskõrgkoolid 5B järgi. 1998. aastal klassifitseerisid kõik Euroopa riigid ülikoolidevälises sektoris (rakenduskõrgkoolid) oma õppekavad 5B-tüüpi.

2004. aastal, so seitsme aastaga, on olukord taas muutunud ning Euroopa 29 riigist juba 16-s olid ülikoolidevälised kõrgkoolide õppekavad klassifitseeritud 5A-tüüpi ning 14 riigis lisandus 5B-le magistriõpe. See tähendab, et vahe traditsioonilise ja “uue ülikooli” vahel on vähenenud.

On veel üks uus tendents: suurem paindlikkus. UNESCO 1998. aasta konverentsist tulenevalt ja Bologna protsessi ülesannete täitmiseks on Euroopas kujundatud keskharidusjärgsed 1–3-

aastased kõrghariduse õppekavad (üldjuhul kaheaastased), loomaks inimestele võimalusi osaleda aktiivselt tööturul ja ka jätkuõppes. Nüüd on hakatud just neid lühema õppeajaga koolide õppekavasid klassifitseerima 5B-tüüpi õppekavadeks. Nii on 20 riigis 29-st 1–3-aastased õppekavad klassifitseeritud 5B-tüüpi. Samal ajal on hakatud rakenduskõrgkoolides õpetama 5A-õppekavade järgi ning lisandunud on magistriõpe.

Rahvusvaheline kogemus on tõestanud, et suhteliselt suures osas praktilistele oskustele orienteeritud rakenduskõrgharidus on kujunenud arenenud maailmas ülikoolihariduse kõrval omaette arvestatavaks sektoriks. Arengutrendid näitavad rakenduskõrghariduse positsioonide paranemist nii tööturul kui ka jätkuõppes (magistriõpe). Sellisel arenguteel, kui välja arvata kohati esilekerkivad väitlused, ollakse ka Eestis. Eesti oludes aga peaksid rakenduskõrgkoolid muutuma oluliselt avatumaks. Euroopa eeskujul on meilgi vaja luua võimalused, et kutsekeskhariduse omandanud noor saaks oma õpinguid rakenduskõrgkoolis jätkata. Seadus seda ei takista, küsimus taandub pigem jäigastunud mõtteviisile.

Eesti õppurite väljalangus põhikoolist – kui jätkuvalt jätab igal aastal põhihariduse omandamise pooleli üle 1600 lapse, saavutame kolme-nelja aasta pärast taseme, kus 13% eagrupid on ühiskonna arengus osalemiseks kadunud – tähendab inimkapitali arengus tõsist kriisi. See väga oluline teema vajab eraldi käsitlust ega mahu siinse kirjutise raamidesse. Rakenduskõrgharidussektor peab leidma võimalusi kutsekeskhariduse omandanud õppurite jätkuõppeks. Selleks on vaid vaja suurendada rakenduskõrgkoolis üldainete mahtu ning arvestada juba omandatud kutseoskusi ja teadmisi. Nii saab lisaks kutsekeskharidusele omandada rakenduskõrghariduse ning miks mitte siirduda ka kraadiõppesse.